

Марксистско-ленинские теории и их развитие в теории коммунизма

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ ИДЕОЛОГОВ И ИДЕОЛОГИИ

Пролетариаттың аягы демиселинча чаа төгүлүгү үзүндө—империализмдин болгаш пролетар революциясынын үзүндө марксизмни чогадыкчы хөгжүтүшкөн, В. И. Ленин революстуг теориянын, социалисттик идеологиянын, ажилчын агындын болгаш ооң партиянын медреселдиг ажил-чорудулгазынын уjur-дузасын бедик көдүрүп үздүргөн. Чүггө революстуг теорияны удуртулга болдурган, нийтилед хөгжүлдесинин хоойлуларын билгилери-биле чепселгенгөн партия мурнакчы демиселинчи болгаш ажилчы чоңуну эсүлүг баштыкчынын ролун күөсөдип болурун көргүзүп, массалык ажилчын шимчээшкенин эртемниг социализм-биле каттыштырарынын уjur-дузасын В. И. Ленин бүгү күш-биле шыйып демдегелээ. II Интернационалдың оппортунисттик партияларында үндөзүн-биле ылгалдык чаа хевиринч партиянын тургузарынын төөгүлүгү эң чугулазын дугайында айтырыпты.

РЕВОЛЮСТУГ ТЕОРИЯНЫН УЖУР-ДУЗАНЫ

XX вектин эгезинде бүгү делегейин социал-демократияныга революстуг болгаш реформизмни—мындай ийи удурлаанышкык угланышкынар тургустунган, оларнын аразынага демисел онза чидиг характерлиг болуп турган.

Бүгү делегейин реформизминин илерээшкени болза, бернштейнчи чорук болуп турган, ооң орус хөжүндө бир язы-хевир «экономизм» болган. Ажилчын шимчээшкенине буржуазиянын агентуразы болуп бернштейнчилер марксизмни ревизиялап, ооң революстуг утка-шынарын — социалисттик революциянын болгаш пролетар диктатуразынын дугайында өөрдиги ап октактарын орадайдуп турганнар. Олар «капитализмден социализмге тайоң хөгжүп киреринч» теориясын непередип турганнар.

Реформизмге болгаш ревизионизмге уdur революстуг марксисттерин демиселин В. И. Ленин баштаан. Ол, бернштейнчианствонун, ооң бир язы орус хевир—«экономизмни» буржуазчы утказын сойгалап илереткен.

Бернштейнчи чорук болза, оппортунисттик өске-даа агымнары ышкыш, империализм үзүндө продукттуу болуп, ол үедө буржуазия бодунуң чуртунуң ажилчыннарын болгаш колхоздарнын ажилчы чоннарын мөчүлүүрүн күштелдиргенниги түнөлиинде ап турар максималдык чоннааның күсели-биле ажилчын агыннын үстүгү кезини шуут болгаш шуут эвес-даа садып ап, «ажылчы аристократияны» болгаш профсоюз делчи бюрократияны тургузар аргалык болуп турар. Ылангы ажилчын агыннык бо үстүгү болуу, а ол ышкы биче буржуазиянын ортуздун үнгенер оппортунисттик социалдык сууру болуп турарын уjurу ында.

Россияда «экономистер», Барынычкүк оппортунисттер ышкыш, ажилчын шимчээшкенин ала-чагаарлаашкынын алгап-йөрөп турганнар. Олар вулгаржы материалистер болганы-биле мурнакчы идеаларнын, социалисттик медреселдиг уjur-дузанын, пролетаржы партиянын удуртукчу ролун хүлээп көрбөй турганар. «Экономисттер» непередип турганы ала-чагаарлаашкынын болгаш бот-агымнын теориясы болза, ажилчын агыннын, улус массаларнын революстугу чогадыкчы ролун херекке албай турганы база ол болуп.

Бүгү делегейин ажилчын оппортунисттерин бир язы хевир болуп «экономизмни» сойгалап чылча-шаппышаан, В. И. Ленин оппортунисттик идея талазы-биле үндөзүнн марксисти бодалдын төөгүзүндө эне баштай туюлдуга чедир илереткеш, оларнын чүткүлү болза, хамкытчы мурунда ажилчын шимчээшкенин ала-чагаарлаашкынын мурунга мөгөеринге болгаш ажилчын шимчээшкенин иштинге социалисттик медреселдиг ролун куудалдырында болуп турар-дыр деп чүвени көргүскөн.

Россиянын болгаш бүгү делегейин оппортунисттеринге уdur демиселинчаан, В. И. Ленин революстуг марксизмдин тугун бедик көдүргөн. Ленин марксисти теорияны чогадыкчы хөгжүдериин, ажилчын шимчээшкенин эртемниг социализмни теориясы-биле быжыг холбаштырарынын бирги чергелиг уjur-дузанынга кичээргейи салды турган, чүгө дээр, ону Россиянын өзүп турган ажилчын шимчээшкенин сорудгалары шымгызы-биле негеп келген. Ол үедө Россиянын пролетариаднын аягы демиселинге революстуг теориянын онза уjur-дузанын холбаштырып турган байдалдарын В. И. Ленин бодунуң «Чүгү кылыр» деп кайгамчык номуна көргүскөн.

Чүггө марксисти теориянын ачызында орус ажилчын агын, комму-

В. И. Ленин бүгү тала-биле үндөзүнчү. Коммунисттик партиянын идеологтуг үндөзүннери болуп турар бо эң чугула өөрдиглер 1902 чылдың мартта парламентин үнгөн. В. И. Ленинниң «Чүгү кылыр?» деп гениальдыг номуна бүгү тала-биле аяккалатынган.

Коммунисттик партиянын идеологтуг үндөзүннери пролетариаттык революстуг партиянын тургузарына, ажилчын шимчээшкенине социалисттик медреселди кириеринге удурлашып турган оппортунисттер-биле, «экономисттер-биле» кадыг-дошкуну демиселге В. И. Ленин аяккалат кылган.

В. И. Ленинниң «Чүгү кылыр?» деп чогаалы—марксизмни камгаларынын болгаш чогадыкчы хөгжүдериин классиктиг үлөгер-чижээ, пролетаржы партияны чоруктуң дайынчы көсүкү чижээ, революстуг марксисти партиянын идеологтуг белеткей болган.

Коммунисттик партиянын идеологтуг үндөзүннери уjur-дузанын биле революстуг демиселдин шын оруун шыйып алган. Ленин чүггө өске чурттарын пролетариаднын революстугу демиселин дуржулгазын шүгүмчүлөдүр-биле ажыглаан эвес, харын бүгү делегейин ажилчын шимчээшкенин чаа дуржулга-биле база байыткан.

Бистик Коммунисттик партиянык дуржулгазын байлактаның, марксисти теорияны аяккалат кылырынын ханызынын болгаш ону революциянын чорудушкунуна чогадыкчы боттадырынын талазы-биле делегейде адаа деңгепки дег чүветыылбас шак ындай канчаар-даа аажок улуг аяккалат кылган. Бүгү делегейин коммунисттик болгаш ажилчын партиялары демократия болгаш социализм дээр демиселге СЭКП-ниң улуг дуржулгазына дайнып турар. Ленинниң өтүр көргөни ышкыш, орус ажилчын агын херек кырында бүгү делегейин революстуг пролетариаднын авангардызы, а ооң Коммунисттик партиясы бүгү делегейин революстуг болгаш ажилчын шимчээшкенин «Шалыпчы бригады» апарган.

Пролетариаттын аягы демиселин бот-боттарында чардымас холбашкын үш кол хевир—политиктиг, теоретиктиг болгаш экономиктиг хевирлер-биле чоруп турар деп марксизм-ленинизм өөредип турар. Оларнын иштинде кол демисел болза, политиктиг демисел — пролетариаттык диктатуразы дээр демисел болуп. Үш кол хевирлерин каттыштырганда ам пролетариаттын демисели эсүлүг аягы талазы-биле медреселдиг пролетаржы демисел болуп бээр.

Ажилчы агыннын болгаш оң партиянын теоретиктиг, идеологтуг демисели бодунуң чидиг күжүн буржуаз идеологияга уdur угландырган. Бо демиселди сорулгасы болза, буржуаз идеологиянын эртемге уdur болгаш реакциялык утка-шынарын сойгалап чылча-шавары, ооң салдарында ажилчы чоннарын бүрүнү-биле хостары, ажилчын агыннын үндөзүн эрге-ажыктарын илередип турар карачагыс эртемниг идеология болуп социалисттик идеологиянын непередип болуп.

Марксисти-ленинчи теориянын, социалисттик идеологиянын онза ролу болгаш уjur-дузасы болза, ооң нийтилед хөгжүлдесинин объективтиг хоойлуларын, пролетариаттын аягы демиселин эртемниг илередишкени болуп турары-биле тайыбырлатынар. Революстуг теория дээр, бүгү чурттарын ажилчын шимчээшкенин нийтилештирип түнчөз дуржулгазы болуп. Марксисти-ленинчи теориянын күштүү оң революстуг практика-биле холбаалында. Практика-биле харылзадаан дашкаар, амдырал-биле харылзадаан дашкаар теория хоозун чүве болуп, а практика бир эвес бодуну оруун эртемниг, революстуг теория-биле чырытпас болза, согур болуп бээр. Марксисти-ленинчи теория болза, байдалды шын көөр, долгандыр турар болушкуннарын иштиги харылзаанын билеп алып, төөгүлүг чорудушкунуң угланышкынын өтүр көөр, революстуг практиканын чаа оруктарын аяккалат алып арганы ажилчын агынга болгаш ооң партияныга берип турар.

Революстуг теория чокка революстуг шимчээшкенин база болуп шыдапас, мурнакчы демиселинчин ролун чүггө мурнакчы теорияга удурткан партия күөсөдип шыдаар деп В. И. Ленин өөреткен.

Марксисти теорияны бүгү талазы-биле аяккалат кылырына бистик Коммунисттик партиянык салып турганы ышкыш шак ындай кичээргейи чангыс-даа партия салбаан, ооң бүгү төөгүзү дээр, боттанып турар марксизм-ленинизм болуп.

МАРКСИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ ДЭЭРГЕ, АЖЫЛЧЫН ШИМЧЭЭШКИНИН СОЦИАЛИЗМ-БИЛЕ КАТТЫШТЫРГАНЫ БОЛУР

Коммунисттик партиянын идеологтуг үндөзүннери утка-шынары болуп турар эң чугула айтырыг болза, ажилчын шимчээшкенинде ала-чагаарлаашкынын болгаш медреселдик чоруктуң деңгээлүүрүн дугайында айтырыгны, массалык ажилчын шимчээшкенин эртемниг социализм-биле каттыштырганы болуп марксисти партиянын дугайында айтырыгны марксисти-ленинчи шиптирлээр болуп. Бо айтырыг бодунуң долу болгаш бүгү таладык чырдылгазын Ленин биле Сталинниң аяккалатарында алган.

Маркс биле Энгельс революстуг теориянын улуг уjur-дузанын база-ла айтып турганнар. Идеалар, теориялар болза, нийтиледди материалдык амдыралынын көрүнүчүктелишкени болурун шыйып демдегелешкан, нийтиледди материалдык амдыралынын байдалдарынын хөгжүлдесинге нийтиледди идеяларынын саъдырны чедирин турарынын дугайын олар айтып турганнар. Энгельстин мөчөзүннүн соонда II Интернационалдың Бернштейнчи баштаган оппортунисттер марксизмни ревизиялаарын аягы-биле эгелээнер. Диалектиктик материалдык биле нийти боп демейлежир чүзү-даа чок вулгаржы материализмдин тургузарына турбушаан, олар ала-чагаарлаашкынын, бот-агымны бар шаа-биле йөрөп, идеяларны тыттып келиринч болгаш илдекейлиг ролунуң дугайында Маркстың болгаш Энгельстин бодалдарын сагышты-биле хажыдып турганнар. Ажилчын шимчээшкенин ала-чагаарлаашкынын мурнуна мөгөйбашкан, ревизионисттер, оларнын иштинде «экономисттер» революстуг теориянын мобилизацияч, организацияч болгаш чартыкчы ролун хүлээп көрбөй турганнар.

Ооң уjurунда мурнакчы идеяларнын илдекейлиг ролунуң дугайында, социалисттик медреселдик ролунуң болгаш уjur-дузанын дугайында марксисти үзөлдери чүггө камгалап алып эвес, харын марксисти партиянын идеологтуг үндөзүннери бо эң чугула айтырыг болуп тала-биле аяккалат кылыры болгаш үндөзүлөрү база эргежок чугула болуп турган. Бо сорулганы В. И. Ленин бодунуң «Чүгү кылыр» деп номунага чайынанчаа-биле шиптирлээ.

Нийтиледди амдыралы нийтиледди медреселдин тодарай турар деп марксизм-ленинизм өөредип турар. Капитализм үзүндө ийи кол агыларнын туруп турары-биле холбаштыр медресел буржуазы болгаш социалисттик ийи языга аяккалатына бээр. Ажилчын агыннын байдалына социалисттик медресел дүжүп турар. В. И. Ленин бодунуң «Чүгү кылыр» деп номуна марксизмдин бонити философу өөредин хөгжүдүп база тодарай болдурдушаан, эртемни социализмдин теориясын аяккалат кылыр дугайында, социалисттик медреселди ажилчын шимчээшкенине кирер дугайында, революстуг теорияны пролетариаттык хамарылазынын дугайында, пролетариаттын аягы демиселинге марксисти партиянын удуртукчу ролунуң дугайында айтырыгларын бүгү талазы-биле чырыткан.

Ажилчыннар болза, капитализм үзүндө социалисттик медреселди ала-чагаарлаашкынын шимчээшкенин чорудушкунуңа чүггө боттарынын күжү-биле аяккалат үндүрүп алырлар деп бадтыкап турган «экономисттер» В. И. Ленин күшүлүгү шүгүмчүлөдү таварыштырган. Эртемни социализмдин теориясы революстугу интеллигенциянын төлөзлекчилеринде, тодарайлаарга, эртемниг кижилеринде нийтилед хөгжүлдесинин хоойлу эсүгаар болуп чүдүлдерин ханы шипчилеп көргөниин түнөлиинде тыттып келген. Марксизм болза, пролетариаттын аягы демиселин теоретиктиг эртемниг көрүнүчүктелишкени болуп тыттып келген.

Маркс биле Энгельс эртемниг социализмдин теориянын чүггө үндөзүлөкчилери эвстер. Олар ооң-биле кады ажилчын шимчээшкенин

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ ИДЕОЛОГТУГ ҮНДӨЗҮННЕРИ — КОММУНИЗМ ДЭЭР ДЕМИСЕЛГЕ КҮЧҮЛҮГ ЧЕПСЕК

Совет Эвилелинчи Коммунисттик партиянын бүгү төөгүзү болза, марксизм-ленинизмдин улам тийлеп турар улуг өөрдигин тийлелгезин бадтыкап турар. Бодунуң төөгүзүн бүгү чадаларында Коммунисттик партия болза, ооң политиказын салдырган үндөзүннере марксисти-ленинчи идеологтуг принциптер нийтиледди депшилегил хөгжүлдесин херегелдеринге бүрүнү-биле дүжүп турар болгаш делегейин революстуг чартыкчынын күчүлүг чепсез болуп деп чүвени көргүскөн. Социализм дээр демиселдин бүгү чыдаларында Коммунисттик партия

социализм-биле каттыштырар дээр демиселди база баштаанар. Ооң тодарай херечизин болза, оларнын тургусканы болгаш удуртканы «Коммунисттерин эвилелинч» болгаш I Интернационалдың аяккалат чорудулгазы болуп.

Марксисти партия дээр, ажилчын шимчээшкенин социализм-биле каттыштырганы болуп деп чугаалап турар үндөзүн марксисти өөрдигин үндөзүлөшкөн, В. И. Ленин каттыжышкынын бо чорудулгазы ажилчын шимчээшкенин иштинге социалисттик медреселди дашкаартан киреринч аргазы-биле болуп турар деп чүвени көргүскөн.

Ала-чагаарлаашкынын ажилчын шимчээшкени—социализм чок шимчээшкени-дир, ычанганш, бир эвес ооң социалисттик медреселди киребоз болза, ол буржуазыг идеологиянын салдарына алы бээр чылчак чок. Англияда тред-юнионизм ол дугайында кижик болуп. Ажилчын шимчээшкенинде социалисттик идеология чок тургоже чедир-ле ооң орнун буржуаз идеология болгончол эзелай берген турар.

«Айтырыг чүгө мынчаар тургустунар: буржуазыг азы социалисттик идеология бе. Мында ортузу деп чүве чок, чүгө дээр, кижик төрөлеткен кандыг-даа «үшкү» идеологияны аяккалат кылбаан, черле ычанганш аягы чөрүлдээлери-биле дүрбүжүп турар нийтиледди аягында дашкаар азы аягы кырында турар ындай идеология каян-даа туруп шыдапас». (В. И. Ленин, Чогаалдар, т. 5, арн 355—356).

Ала-чагаарлаашкынын ажилчын шимчээшкенин бир эвес ооң социалисттик медреселди киребоз болза, буржуаз идеологиянын салдарына алы апар, чүгө дээр буржуаз идеология болза, социалисттик идеология бо даарга мурнак тыылган, капиталисттик нийтиледди элзэн непертэрэн болгаш ханызы-биле дөстөлгөн-не болгай.

Ычанганш, ажилчын шимчээшкенинде буржуаз идеологияны кызып үндүрер, ооң реакциялык утка-шынарын сойгалап илередип, ажилчын шимчээшкенин социализм-биле харылзаанын кирер дээр соксаал чок демисежир апар.

Ажилчын шимчээшкенин социалисттик медреселди чогум кым кирер чүвед деп айтырыга тодарай харыны В. И. Ленин берген. Ажилчын шимчээшкенин социалисттик медреселди марксисти партия кирер деп чүвени ол көргүскөн, чүгө дээр, марксисти партия боду ажилчын шимчээшкенин социализм-биле харылзаанын кирер дээр соксаал чок демисежир апар.

Ажилчын шимчээшкенин социализм-биле каттыштырар дээр демиселди чорудушкунуңа, В. И. Ленин чаа хевиринч партияны, чогадыкчы марксисти партияны, чорудушкунуңа кирер чок революстуг партияны болуп бистик Коммунисттик партияны тургускан болгаш кижиздикти.

Ажилчыннар болгаш тараачынарын херээ дээр, социализм дээр бодунуң эрес мааддырдык демисели-биле, нийтиледди революстуг чартыкчынын талазы-биле бодунуң амыр-соксаал чок ажил-чорудулгазы-биле Совет Эвилелинчи Коммунисттик партияны бүгү совет улустуң кызыгаар чок ынакшылын болгаш идегенин чедип алган. Бистик чуртувуска туруп турган бүгү политиктиг партиялардан чүггө Коммунисттик партия ажилчы чоннарын үндөзүн эрге-ажыктарын илередип турар эсүлүг улусчу партия болуп деп чүвени ССРЭ-ниң ажилчы чоннары хөй чылдарын төөгүлүг дуржулгазында бүзүрөп көргөн. Коммунисттеринч партияны—бүгү-ийтиге бүзүрөткен удуртукчу, бүгү совет улустуң организакчы болгаш кижиздикчи.

Ажилчыннар болгаш тараачынарын херээ дээр, социализм дээр бодунуң эрес мааддырдык демисели-биле, нийтиледди революстуг чартыкчынын талазы-биле бодунуң амыр-соксаал чок ажил-чорудулгазы-биле Совет Эвилелинчи Коммунисттик партияны бүгү совет улустуң кызыгаар чок ынакшылын болгаш идегенин чедип алган. Бистик чуртувуска туруп турган бүгү политиктиг партиялардан чүггө Коммунисттик партия ажилчы чоннарын үндөзүн эрге-ажыктарын илередип турар эсүлүг улусчу партия болуп деп чүвени ССРЭ-ниң ажилчы чоннары хөй чылдарын төөгүлүг дуржулгазында бүзүрөп көргөн. Коммунисттеринч партияны—бүгү-ийтиге бүзүрөткен удуртукчу, бүгү совет улустуң организакчы болгаш кижиздикчи.

Совет Эвилелинчи Коммунисттик партиянын бүгү төөгүзү болза, марксизм-ленинизмдин улам тийлеп турар улуг өөрдигин тийлелгезин бадтыкап турар. Бодунуң төөгүзүн бүгү чадаларында Коммунисттик партия болза, ооң политиказын салдырган үндөзүннере марксисти-ленинчи идеологтуг принциптер нийтиледди депшилегил хөгжүлдесин херегелдеринге бүрүнү-биле дүжүп турар болгаш делегейин революстуг чартыкчынын күчүлүг чепсез болуп деп чүвени көргүскөн. Социализм дээр демиселдин бүгү чыдаларында Коммунисттик партия

деки байдалы элзэн болгаш ол бүгү улустуң идеологиясы аларган. Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинниң өөрдигин совет улус коммунизм дээр демиселди тугу кылдыр көрүп турар.

Социалисттик идеологиянын утка-шынары болуп турар совет патриотизмин, улустарнын найыралынын, пролетаржы интернационализмдин идеялары, социалисттик гуманизмин, коммунисттик моральдын идеялары болгаш принциптери совет кижилерин угаанында шиптээткен болгаш совет нийтиледди хөгжүлдесин күчүлүг шимчедикчи күжү болуп берген. Бистик хунеривисте социалисттик идеология ССР-де болгаш улус демократиянын чурттарында миллион-миллион кижилеринч тугу болуп, ол, капиталисттик чурттарын ажилчын агыннын болгаш ажилчы чон массаларынын медреселине улам ханызы-биле шиптир турар.

Социализмден коммунизмге чорутуш чилчегинин байдалдарында Коммунисттик партиянын идеологтуг аягы болза, кижилерин медреселди капитализмдин артышкынарын, эрми-нийтиледди чанчыларын болгаш хоралыг традицияларын узуткап арыглаарыне угланган; массаларын иштинге хөй-нийтилин хүлээлгезин бедик медреселди билрин хөгжүдериңе, ажилчы чоннарын совет патриотизмдин болгаш улустарнын найыралынын эсүзүңа, пролетаржы интернационализмдин болгаш бүгү чурттарын ажилчы чоннары-биле акы-думалыкчы харылзааларын тургузарынын эсүзүңа, күрүнени эрге-ажыктарын дугайында сагыш-човаар чоруктуң эсүзүңа кижиздирер, совет кижилеринч эки шынарларын—бистик херезвистик тийлелгезин бүзүрөдип болурун, улуг сорулгаже баар орукта кандыг-даа бертелерин аяк эртеринче белен болгаш угаангыр болурун сайыраңгайжыдарыне углаан.

Социализмдин байдалдарында буржуаз идеология тергидел алып чер чок, мычылза-даа бисте хуу өңүчүрүк сеткил-сагыштын болгаш моральдык артышкылары ам-даа хевээр арткап, олар дыка непертээл, ычанганш оларга удур шиптирлиг демиселди чорудары эргежок чугула. Бисте буржуаз бодалдарын болгаш буржуаз моральдык эдилекчилерин—чылча-шаптырган мөчүлүк агыларынч чаштанчылары, а ол ышкыш контрреволюстуг партияларын болгаш бөлүктөрүнч чаштынын көжө-леңген кижиздикчилери ам-даа бар. Бисте бодунуң агентуразын чорударын, социализмге өжөннөшкөк капитализмдин артышкынарын кижилерин медреселдин непертерин, ол артышкынарын социалисттик күрүнөгө уdur бодунуң үредекчи ажилчы аягыларын орадалык турар капиталисттик хурээлешкенин дугайын чангыс-даа минутада утуп болбас.

Эрми тургузугуң артышкынарын аяк эртер болгаш массаларын коммунизмдин эсүзүңа кижиздирер дээр бистик партияныктык демиселди коммунисттик нийтиледди тургузарынын база бир эң чугула сорулгазы болуп келген болгаш болуп турар. Марксисти-ленинчи идеологиянын аягы чаагайы камгалаышаан, Коммунисттик партия болза, бисте өжөннөшкөк идеялар — буржуаз национализмге, ийи-чангыс кижилерге чүдүүрүнүң идеалисттик теориязынга болгаш өске-даа ол ышкыш чүдүлдерге уdur амыр-соксаал чок демисежир турар. Партия совет кижилерин бедик политиктиг серемчиледди эсүзүңа кижиздирип турар.

Совет нийтиледди социалисттик идеологиянын тергиделин улам ынай быжыктырынын, идеологтуг аягыды күштелдиреринч эргежок чугулазын социализмден коммунизмге шипчелгенин орунда бистик улустуң боттадырып турары канчаар-даа аажок улуг сорулгалар, а ол ышкыш империалисттик реакцияга болгаш агрессияга уdur, тайбыны болгаш улустарын аяк чок чорун камгалаарыне угланган чорудуң политиказын чорудуп турар улуг күрүнө болуп Совет Эвилелинчи сорулгалары негеп турар.

Коммунисттик партия коммунисттик тургузушкунуң улуг планын аяккалат кылгаш, ону амдыралга боттадырып турар.

Улустуң чаагай чорунуң дугайында сагыш-салыктын—Коммунисттик партиянын болгаш Совет чакыттын бүгү ажил-чорудулгазын дээрди хоойлузу болуп. Коммунисттик тургузушкунуң сорулгаларын чедиринин күөсөдиринге совет кижилерин медреселдин, оларнын чогадыкчы илдекейин улам ынай бедидер талазы-биле аяккалат турушту-биле чорудары эргежок чугула.

Социалисттик идеология бодунуң революстугу саъдырлыгы-биле күштүг. Нийтиледди хөгжүлдесинин объективтиг хоойлуларын билгилеринге үндөзүлөткөн социалисттик идеология

болушкуннарын чорудушкунуң өтүр көөр болгаш ооң ачызында оларны башкаар арганы Коммунисттик партияга берип турар.

Коммунисттик партия чогадыкчы марксизмдин тургунда турары-биле, бүгү практиктик ажил-чорудулгазына ону удуртулга болдуруп турарынын ачызында бодунуң төөгүлүг сорулгазын чедиринин күөсөдип турар. Ажил-чорудулга бот-түгү удуртулга болуп марксизм-ленинизмдин канчаар-даа аажок күштүүгү тодарай чижээ болза, СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунуң доктаалы болуп. Коммунисттик партиянын көдөз ажил-агын, улустуң херегел чүдүлдерин бодунуң шимчээшкенин чорудуп, совет садыгын калбартыр талазы-биле хемчеглери—бистик коммунисттик тургузувустуң өйү келген сорулгаларын марксисти-ленинчи эсү-биле эртемниг шиптирлээринч үлөгер-чижээ болуп.

Коммунисттик партиянын онза сагыш-салыктын болза, кадрлардык марксисти-ленинчи кижиздиктеги, бүгү коммунисттерин революстуг теория-биле, нийтиледди хөгжүлдесинин объективтиг хоойлуларын, коммунизм тургузушкунуң хоойлуларын ханы билгилери-биле оларны чепселгезери болуп. Кадрлардын марксисти-ленинчи белеткелди коммунисттик тургузушкунуң бүгү талазын саъдырны чедирер, партия организациаларын идеологтуг ажилчын денелин бедиринин кол чүлү болуп. Идеологтуг ажилчын бодурун чорудурун хөй нуруузда удуртукчу кадрларын чамдык кезин марксизм-ленинизм-биле бодунуң билгилерин чечелдир чорукту харысалга чок көрүп турганын түнөлиинде бар болган деп партиянын XIX съездинде демдегелээ.

Кадрлардын марксисти-ленинчи кижиздиктеги сорулгазы пропагандисч ажилчын шынарын бедирин, догматизмге болгаш шижиздир чорукка уdur, теориянын утка-шынарын ханы шиптээдип алып дээр, ону чогадыкчы көөрү дээр шиптирлиг демиселди чорударын негеп турар. Марксизм-ленинизмдин утка-шынарын шиптээдип алыр—хамкытчы мурунда ооң революстуг методуң—диалектик материализмдин үндөзүннери билеп алыр, ычанганш ол методту ажыглаарын өөрдөй алып дээр ол-дур.

Коммунисттик партия идеологтуг ажил-чорудулганын бүгү-ле быраларын улус массаларын коммунисттик кижиздиктеги херезне, партиянын XIX съездинде болгаш СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунуң салган сорулгаларын шиптирлээринге оларнын чогадыкчы илдекейин көдүреринге аяккалат турар.

Коммунизм тургузушкунуңа болгаш Совет күрүнениң күчү шыдалан быжыктырынын эрге-ажыктарын, СЭКП-ниң бүгү делегейин революстуг болгаш ажилчын шимчээшкенин «Шалыпчы бригады» болуп хүндүлүг ролу болза, тайбыны болгаш улустар аразына айыл чок чорукту камгалаарына серемчиледип турарын, делегейин чаа дайынын кыпсыкчыларын, оларнын бардын социалисттерин иүүрү-биле идеологтуг чепсектилерин сойгалап илередирин бисте хүлээдип турар, бардын социалисттер болза, дайын белеткелдин херезне болгаш бодунуң улустарына уdur демиселге эне-не бужар-хирлиг даалгаларын күөсөдип турарлар.

Көдээниң комсомол организацияларының ажылын бедик деңгелче

ВЛКСМ-ниң XII съездине көдээниң комсомол организацияларының ажылынче улуг кичээниң салган. Областың комсомолчулары болгаш аныктары СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шийтирилген амдыралга боттандырар дээш демиселге киржил, ылангыч бо чылын тараа культура-ларының тарылгазын эң ак агротехникти хуусаада, бедик шынарлыг эрткирлерни организаастар талазы-биле партия организацияларында дузалашкан. Тарылганы Тынды, Чаа-Хөл районнар эрте доосканар. Бо кампанияга аныктарның күжүн мобилизаастар талазы-биле Чаа-Хөл районнуң Молотов атыг болгаш «Тийлелге», Танды районнуң «Кызыл партизан» көдээ ажил-агый артельдериниң ВЛКСМ комитеттери өске колхозтарның комсомол организацияларындан дээр ажилдааннар.

Обласка аныктарның 29 трактор бригадалары организаастынган. Сарыг-Сеп МТС-тен Улян Руконичиниң «Большевик» колхозка ажилдап берип турар трактор бригадалы талыган 7 ажил хүнүнде бедик шынарлыг дооскаш, чайгы чер аңдарыганын база дооскан. Туран МТС-те Федор Горбуновтуң бригадалы Кочетов атыг колхозтуң тарылгазын б ажил хүнүнде дооскан. Бай-Хаак МТС-те Петр Ермолаевтиң бригадалы Калинин атыг колхозтуң тарылгазын чүгө 4 хүн иштинде доозушкан. Ол МТС-тиң трактористи Иван Боролдин культураның нормазын 200—220 хуу күүседип турган. Сарыг-Сеп МТС-те тракторист Малышев Николай ээлчег нормазын 3—4 естап ажыр күүседип келген.

Кайда-ла комсомол организациязы аныктарның ёзулуг организаачы болуп, социалисттик чарышты калбартып турар болду, ында аныктар ажилдаң улуг чедишкенин көргүзүп турар дээрзи билдинди. Ынчаарга ВЛКСМ-ниң Бай-Тайга, Барынь-Хемчик, Сүт-Хөл райкомнары (секретарлары Доржу Монгуш, Савина) чаксы тарылга үезинде колхозтарга аныктарның социалисттик чарышты чептес организаастааннар. Сүт-Хөл районнуң Жданов атыг, Бай-Тайга районнуң Молотов атыг колхозтарының аныктарының аразында ажилга хүндүкүчү 11—12 шактар үезинде үнер кижилер хөй, ындыг болганда ажил нормазы күүсетинмейн турганы билдинди.

Амгы үеде картофель олуртулганы болгаш аныктар бригадалары ногаалар олуртулганын дүрген доозар сорулга туруп турар. Чаа-Хөл, Танды районнарының колхозтарында аныктарның ногаа белекелди кошкоч чорудуп турар. Комсомол организациялары капусту болгаш помидор олуртулганын планын күүседип талазы-биле анык ногаажыларга дузалаар херек.

Хову ажылының агротехникти хемчеглерине кичээниң салыры чугула. Комсомолчу чамдык организациялары ол ажилды чүгө ар-

рономнарың херээ кылдыр көрүп турарына канчап-даа эптежир арга-жог. Кызыл МТС-тиң «Баан-Хем» колхозка ажилдап берип турар анык трактористи каттап аңдарылганы чүгө 10 сантиметр ханы кылдыр кылып турган. Ынчаар кылдыра аңдарган чер бедик дүжүт берип шыдавас.

Бедик дүжүт алырының магадылалы болза, суггарылга ажылыншы организаастары болду. Ону Сүт-Хөл районнуң комсомол организациязы эки билип турар. 90 аныктары суггарылгаже кирген, суггарылганың эвеналары тургустунуулаан. Ынчалза-даа Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик ВЛКСМ райкомнары (секретарлары Ойдуу-оол, Биче) аныктарның суггарылга эвеналары организаастарыңче кичээниң салбааннар. Областиң комсомол организациязы аныктарның суггарылга эвеналары организаастар, аңаа 500-тен эвээш эвес аныктары кириштирер болгаш 110 муң гадан эвээш эвес тарааны суггарар сорулганы салган. Ону амдыралга боттандырар ужурулу бис.

Бо чылдың тарылгазындан бедик дүжүттү алыр дээш демисел ам-даа мурунуваста. Тарааның чайгы ажаалгазын экижидер, оң үнүжүңгө шаптыктыг чүүлдери болдурус херек. Күсүкү дүжүт ажаап алышкыныга белекелди—машина, чепсек-херекселдер септелгезин амдан эгелесе чогуур.

Бистиң областың көдээ ажил-агыйның кол орулгалыг адыры— мал ажылы болду. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда областың комсомол организациязы мал ажылыңче 369 кижини чоруткан. Танды болгаш Эрин районнарының комсомол организациялары мал ыштагалдышкыны, малдык массалык төрүшкүчү чедишкенин эрткирер талазы-биле колхозтарның баштаар черлеринге эки дузалашканнар. Би-Хем ВЛКСМ райком мал төрүшкүчүңүң үезинде «Өөк» совхозтуң хөй каларчыларына дузалаштыр кылдыр 21 кижини район төрүнү аныктарындан чоруткан. Олар малдык чаш төлү бүрүн камгалал алырына эки дузалашканнар.

Чыл бүрүде малдык баш санын өстүрүшкени болгаш оң продукттуу бидериниң планын үлгерилг күүседип турар анык малчынар областа хөй. Эринде Согаа Даткыр, Тамы-Сюрюн, Улуг-Хемде Кыргыз Александра, «Элегес» совхозта Монгуш Чодур оларын аттары болгаш үлгерилг ажилын бистиң областың ажылы чоннары билер.

Бо чылын обласка 5 муң инектерни бызаазындан чарып сарар. Комсомол организациялары ол ажыкче кичээниң ам-даа эки уландыр-баанын минир херек. ВЛКСМ обкомунуң чоокта чаа болуп эрктен II пленуму 100-тен эвээш эвес анык саанчыларны фермаларже чорудары, оларга муракчы санчыларның даярдалганын таныштырыны, ыңчангаш бо чылын итк бүрүзүндө 1100—1200 литр сүтү саап алган

турарын хандырыны шийтирилзе. Ол сорулганы күүселдизин чеди алдыр ужурулу бис.

Обласка нарын болгаш чартык нарын дүжүт хойларның уксаазын сайзырадырына комсомол организациялары инициативалыг ажилдаар ужурулу. Ам хөй фермаларында дүк кыргылазының харысалгалыг үези чедип келген. Областиң комсомол организациязы аныктардан ол ажыкче 500-тен эвээш эвес кижини чорудар. ВЛКСМ райкомнары районнар төптөрүндө 10—15 кижини чорудары чугула.

Мал ажылын чедишкенин хөгжүдериниң чугула чүүлү болза, мал чемнери эки белекээр болду. Комсомол эге организациялары болгаш райкомнары мал чемнери белекээриниң аныктар бригадалары организаастарыңче, сизген ажаап алышкының чепсек-херекселдериниң белекелгезин дузалажырыңче эгелер кирер херек. Обласка аныктар бригадаларың күжү-биле сизгени 100 муң, силосту 10 муң тоннадан эвээш эвести белекээр. Ол бүгү комсомол организацияларының шийтирилг болгаш организаачы ажылын негеп турар.

Колхозтар тудуларына аныктарың киржилгези кошкоч организаастарың турарына канчап-даа эптежир арга-жог. Туду бригадаларының ажылында хожудаашкынар оларда күш-ажыл чурумунуң кошкоч тургустунганы-биле тайылбырлатырар. Ылангыч Барынь-Хемчик, Улуг-Хем районнара, Тандының Буленый атыг, Тес-Хемниң Ленин атыг колхозтарда дыка хөй анык колхозчулар күш-ажылга киришпей турар.

ВЛКСМ-ниң XII съездине совхозтарының комсомол организацияларының ажылын бедик деңгелче тургустунуң негези. Амгы үеде совхозтуң ажылы дээш комсомол организацияларының харысалгазы улам бедизе, олар болза, совхозтарының партия организациялары-биле кад со-циалисттик чарышты дайнык организаачылары болуп хүлээлгели.

Бо чылдың августа Москвага Бүгү-эвилелдин көдээ ажил-агый делгези ажиттынар. Аңаа киржир эргени бистиң областың 24 анык муракчылары чедип алган. Ол делгезге киржир эрге дээш чарыш бистиң колхозтарымыста, МТС-теривисте болгаш совхозтарымыста бо чылын улам күштелген.

Көдээниң комсомол организацияларының ажылын бедик деңгелче көдүрери оларга ВЛКСМ обкомунуң болгаш райкомнарының база черчерин партия организацияларының удуртулганын улам экижидерин негеп турар. Көдээ ажил-агыйның улам ыдайгы хөгжүлдези дээш демиселге аныктарың күштерин мобилизаастары—чугула сорулга.

П. КОЛАЕВ,

ВЛКСМ обкомунуң көдээ аныктар ортузунга ажил чорудар талазы-биле килдизин эртелекчи.

Чүсмунчуларны көвүдөдир

Автотранспортта чолаачы чүсмунчуларның шимчээшкенин автомашиналарның септелге аразының норма мичаадилганын уздар, сөөртүлгени оналдазын долдуру болгаш ажыр күүседир дээш калбарган социалисттик чарышты түнелинде тыптыган. Амгы үеде ол шимчээшкени автотранспорт чолаачыларының социалисттик чарыжының амдыралчы кол хевир апарган.

Автомашинаны ортумак болгаш капитал септелге чедир маннар нормазын уздар чорук сөөртүлгени анык ажыр күүседиринге, бот-үнер чингедиринге болгаш автотранспорт организацияларының орулгазын бедиринге чугула чепсек болду.

Чүсмунчу чолаачылары калбарганы болза, автомашина бүрүзү бот-орулга-чарыгалыг болдарыны хандырына, бүдүрүлгени бүгү кол эргилделеринге планнаашкыны болгаш үчүттү шын тургустунганы автотранспорт организацияларына улуг илгини берип турар.

«Тыва алдын» трестиниң автотранспорт конторазы «ЗИС—5» автомашинаның капитал септелгелер аразында маннаарын 1953 чылда ортумак-биле 69 муң километр чедирген азы 1952 чылга улур ол 44 хуу өскөп. Чүсмунчу чолаачы эш Демажаков бодунда быжылгаан «ГАЗ—51» автомашинаның капитал септелге чокка, 100,5 муң километр, а эш Саранин «ЗИС—50» маркалыг машиназын 108 муң километр маңаыган. Ол ышкыш чүсмунчуларны ажил дуржулганын автопарка негеткенден паркты ажыктыг кылдыр ажилдадыр (коэффициент) планда көрдүнгенинде 32,3 хуу бедизе, а чамдык Чумарин, Прохоров ышкыш чолаачылар боттарында быжылгатынган автомашиналарының ажыктыг хөдөлүшкенин 75—85 хуу чедир өстүрүп турар.

Автомашинаны чөп ажылаар, техникага мергежил дээш кызыкмак күш-ажылды түнелинде АТК-ның капитал болгаш ортумак септелгелерге кирип турар автомашиналарының саны улам-на эвээжеп турар. Чижээ, капитал септелге 1951 чылга улур 1953 чылда 46 хуу, а ортумак септелге 51 хуу кызырылган, ыңчаарга ол-ла үенин иштинде сөөртүлгө тонна-километр талазы-биле 27 хуу бедизе. Чолаачы Саранин бодунуң автомашиназы-биле 40086 километри эрктен, а ол үеде септелге 107000 рубль үндүр тургаш, чүгө 5200 рубльды чарыдаан.

Моң-биле кады «Тыва алдын» трестиниң автотранспорт конторазының чолаачыларының амдыралы улам-на чаагайжып, садып алыр ыргалы бедип турар. 1952 чылда бир чолаачының айда алыры ортумак-биле 1038 рубль турган, а 1953 чылда ол 1174 апарган. Амгы үеде АТК-ның чолаачыларының 40 ажыг хуузу автомашиназының капитал септелге аразында маннаарын 150—225 муң километр чедирерин үлгезип ажилдап турар. Чүсмунчуларның хүрээледи улам калбарып турар.

Н. ТЫМЧУК.

Сизген кезилдезиниң белекелдин хожудадып болбас

Нитиниң мал ажылын хөгжүдериңге, оң продукттуу бидериниң шийтирилг чүүл болза, малга быжы чөм суурну тургустуну болду. Чөөн-Хемчик районнуң чамдык көдээ ажил-агый артельдери малга быжыг чөм суурну тургустуну чедир үнелевейн турары-биле чылдың-на мал чөм корнеллоттарын база чангыс болгаш хөй чылдыг сизгенериниң тарылгазын калбартайн турар. Оң-биле кады сизген шөлдерин экижидер болгаш суггарар ажилдарже кол кичээниң салбын келгенер. Оон түнелинде сизген кезилдезин, силос салышкыны чорударына озалдаар болгаш мал чемнери белекээриниң планын үзер чоруктары болдуруп турган. Эрктен чылдарының ындыг чептестери болгаш алдагалдары колхозтарның удуртукчуларына, көдээ ажил-агыйның тускай эртемниглеринге практика талазы-биле улуг өөредиг болу дег турган. Ынчалзажок нитиниң малынга быжыг чөм суурну тургустунуң политика талазы-биле улуг ужуру-дузанын ам-даа чедир үнелевес чоруктар районнуң МТС-инде болгаш колхозтарында база-ла үргүлчүлүп турар.

Районнуң чамдык колхозтарының баштаар черлери, Чадааның машина-трактор станциязының директору, оң тускай эртемнигери мал чөм—корнеллоттар тарылгазыңче ам-даа кирбээн болгаш чангыс болгаш хөй чылдыг сизгенерин база тарымал тоорукту, кукурузаны силосаар кылдыр тарырыны хожудадып турарлар. Чижээ, районнуң колхозтары 60 гектар корнеллоттары, 200 гектар чангыс чылда үнер сизгенерин чангыс-даа гектарын тарываан.

Мал чөм болуп тараа болгаш өске-даа культуруларының тарылгазын план күүселдезинге, оң шынарына шыгыны контролду агрономнар тургустуну турар. Чижээ, Иймеде Ленин атыг колхозтуң агроному эш Күнчүк сула тарылгазының планын күүседир талазы-биле хемчег алыр хамаан чок, харын ону кызырар дугайында МТС-тиң дирекция черинге дилег кирип турган.

«Кызыл тараачын», «Октябрь 30 чылы» колхозтарының баштаар черлеринин даргалары эштер Мамбетов, Седип олар сизген шөлү чедишпес деп үргүлчү хомудап турарлар. А херек кырында оларның девискээрине хараганнары, ыш, дашты аштап алыр хире сизген шөлдери хөй турала ол колхозтарның баштаар черлери ону ажилдап кылбайн турарлар. Сизген кезилдезиниң үези чоокшулап келген. Ол кампанияга белекел

ажыларды районда эң күдү денелде чорутуруп турар. Чадаана МТС-те боду чоруп сизген кезер «СК-10» деп 2 машинаның 1-зи, 2 трактор дыр-баштары, 2 силос кезер машиналар септелгенин боордап аңгыда, өске кандыг-даа белекелдер чорутунаан. Колхозтарда сизген кезилдезинге белекел ажилдары оон-да дора болуп турар. Чижээ, «Искра» колхозта 8 сизген кезер машинаның 3-жү, «Октябрь 30 чылы» колхозта 11 машинаның 5-жи, «Большевик» колхозта 6 машинаның 2-зи, «Коммунизмче орук» колхозта 6 машинаның 3-жү септелгенин. Районнуң колхозтарында нити сизген кезер машиналарны болгаш дырбаштарың чүгө 40 ажыг хуузу септелгенин. Сизген кезилдезиниң үрүмке херекселдериниң (хол кадлары, айыр, дырбаш) болгаш аъттың дериглериниң септелгези колхозтарда ам-даа эгелезе.

Чадаана МТС-тиң директору эш Толпин, оң тускай эртемнигери, ылангыч кол зоотехник эш Кудрявцева олар сизген кезер те ам-даа элек дээр хөвөнөр-биле бо чугула кампанияның белекелдерин озалдадып турарлар.

Колхозтарны баштаар черлери суггартып сизген шөлдерин бүрүн суггарар болгаш сизген шөлдерин экижидер дугайында колхозчуларны күжүн чөп эвилелдээр-биле кады колхозтарда сизген кезеринге болгаш силос салышкыныга херекелер бугү-ле чепсек-херекселдерин дары септеп доозары чугула. МТС-те болгаш колхозтарда тускай эртемниглер МТС-тиң техниказы болгаш колхоз бүрүзүңүч бар-ла курлавырлары бүрүн санап тургаш, мал чөмнери белекээриниң ажилын планын кылып чогадып хүлээлгели. Ол ышкыш сизген кезилдезиниң үезинде колхозчуларны күш-ажылын шын организаастарыңга болгаш сизген кестирер аргатарың ажилдакчылары амдыгааштан чөпчөп тургустунганы МТС-тиң тускай эртемнигери, колхозтар баштаар черлери кичээниң салыр херек.

Бо чылын мал чөмнери белекээриниң планын колхоз бүрүзүңге ажал күүседип, нитиниң малыны баш санын өстүрериниң оң продукттуу бидериниң талазы-биле онааддаларын төлөпиг боттандырар дээш чер-черин партия организациялары партия-организаастык болгаш политмассалыг ажилдары колхозчу массаларың ортузунга күштедирер ужурулу.

М. СЕВЕН.

Тудуг планын күүседир дээш

Колхозчулары өглерден бажынарже шилчилери дээш тудуг сууржулга ажылын Чаа-Хөл районда Ленин атыг колхозтуң баштаар чери багай эвес чорудуп турар. Бо чылдың тудуунга херекелер тудуг ыяжын бүрүн кезип белекээр. Ам чурттегының 6 бажынарың бүрүн дооскан болгаш 6 бажының ханазын туткан. Ол ышкыш 300 баш хөй кирер эки шынарлыг хөй кажааның тудуун база дооскан.

Тудукчулардан эштер Ортун-оол,

Сандак, Чодураа олар хүнде бүдүрер ажил нормазын 150—200 хуу күүседип турарлар. Тудук бригадалы (бригадир эш Дылды-оол) 1954 чылда көрдүнген тудуулары бо чылдың ноябрь айда доозар дээш белекел хүлээлге алган хайымышкыныг ажилдап турар. Бо улур сорулганы күүседирде тудутта херекелер шыл, кадак болгаш өске-даа тудуг материалдарын тудукчуларга баш буруштар хандырып бээр чугула.

М. ДАНЫРЫН.

Бөгүн Бүгү-эвилелдин көдээ ажил-агый делгелгезинде

Туттунуп турар Бүгү-эвилелдин көдээ ажил-агый делгелгезиниң девискээринге бар чыдар кижиниң мурунуга Мухиниң «Ажылчан болгаш керезең колхозчу» деп мөңгүн-биле чайынанып турар алдарлыг скульптурасы көдүрүлүп үнерин ырак мурунда-ла, оң караанга кестүп көрбээн калбарышкыныг ажалдарың панорамасы ажиттына бээр.

Делгелгеде эң улуг хоорай—садтың, ыштарын болгаш чадаң үнүштерин ногаарып эгелей берген ужу-кыды чок дайлының кырыне ам безин көдүрүлүп үнер кайгамчыктыг орулар хоорайының дерилгези чоруп турары олду. Үргүлчү ажилдаар Бүгү-эвилелдин көдээ ажил-агый делгелгезиниң ажилдышкыны совет кижилериниң амдыралына шыггарангай болушкан апар. Социалисттик ховуларда, лабораторияларда болгаш эртем-шиңчиле база дуржулга албан черлеринде төрүтүп турар бүгү чаа, муракчы чүүлдер, көдээ ажил-агыйның эртемденериниң болгаш практиктериниң кайгамчыктыг улус ажил-агыйны үнелиг күш-ажылы—ол бүгү миллион-миллион кижилериниң көрүлдезинге делгелгенин турар. Делгелге болза, чурттуң көдээ ажил-агыйның күштүг көдүрүлүшкүчү калбак программанын берген партияның XII съездинин, СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының төөгүлүг шийтирилген колхозтар, совхозтар, машина-трактор станциялары амдыралга кан-

чаар боттандырып турарының бүзүрелдиг херечизи болду. Эгэртинмес дүжүт болгаш мал ажылының бедик продукттуу дээш эң эки муң-муң демиселчилерниң чыып алган муракчы дүржүлганын бүгү-нитиниң чедип алыр чүүлү болдарына ол дузалаар.

Делгелгениң кирер кол ээни. Силителер-биле, кызылтастың алдын сионуунуң баштарының кырыне көдүрүлүп үнер трактористиң болгаш херезең колхозчуның скульптуралары-биле каастатынган канчаар-даа аажок улуг байырталды эки. Чүс хире хонгаш, оң бедик дээрликтериниң алаа-биле муң-муң кижилер эртер. Аңаа барган кижилер делгелгеже өске беш эжиңер—сонгу, муруну, Хованский, Держинский паркының чанында база ССРЭ-ниң эртемденер Академиязының Кол ботаника садының чанында кирер эжиңер дамчытыр кирип болду.

Мында ам кылдынып турар чүүлдүң кайгамчыктыг улуунуң дугайын делгелгени ажалдарың мурунда кол чүүлдер дериг-каасталга ажилдарының калбарышкыны-биле көрүп болду. Оң 76 павильоннарында (231 тускай болгаш дузалап бажынары санаваска) 350 залдарны дерилгези чоруп турар. Чүгө кончук улуг монументалдыг уран-чечен каасталга чогадылганын безин үш чүс хирени тургузуп турар. 3,5 муң хире делгелге турар черлер деритин, 40 хире диаграммалар болгаш панорамалар белекеленип турар. Хөй саныг делгел механизми—проектилиг аппараттар, магнито-

фоннар, электржиткен карталар болгаш өске-даа чүүлдерниң тургузушуну чоруп турар.

Ол ажилдарда 2,5 муң хире чуркчулар, оларның аразында совет хээлел кылды уран-чүүлдүң эң улуг мастерлери—живопистер, графикар, скульпторлар хаара туттунган. Ынчалзажок деригжилериниң ол канчаар-даа аажок улуг армиязы безин ажалдарың улуг фронтуун хандырынага чедишпей турар: оң саны удаас дөрт муң кижиче делгелге кирер кол эжитки хөй өдүрлер экини эртекш, калбак асфальт-биле шыптаган аллега баар бис. Ону дургаар кат-чимистиг ыштарын болгаш шимелде чадаң ыштарын олдуру шөйлүп чоруткан, оң дөрт фонтаннар тургустунган. Дайын мурундагызынга болаарга канчаар-даа аажок улуг, дыка делгем девискээрни—207 гектар шөлдү эжелеп турар ук аллегада, делгелгениң булуң бурзувине ышкыш, ажил хайныккан. Садчылар ыштарын бодуктары таарып, язы-бүрү баш аржыларды бөлүк-бөлүк херезеңнер келир үениң тарымал шыкыгаштарыни дерип турар. Чүк машинасында салган кран металл платформаны көдүрүп чоруур, оң кырында ийи бүдүржү кижиче турар. Машина аллеяны ийи талазында тургустунган чагыларга ээлчег өзугаар кээп турар болгаш платформада ажилдап турар кижилер ол металл чагыларны өңүр бүдүр-биле чөл турарлар. Чырымчык—чагылар кончук онза чогадылгы. Олар шупту металл салдар-биле будукталган кончук улуг тараа

бажы хевирлиг кылдыр кылдынган. Иштинде электр лампаларыг улуг шыл борбактар болза, оң «тараазы» болуп турар. Кежээ оттар кыва бергенде, делгелгеге келген кижилер долгандыр ыракче чайыналчак чырыкты чажып турар ол «тараа баштарыны» чаны-биле эртер.

Аллеяның төнгөн ужунда 97 метр бедик черде делгелгениң кол павильонунуң—улуг үш ярус бажының кырында хүн херелинге алдыналар чайынаанып турар суурга бар. Павильоннуң узун дургаар ханаларындан тудуг ыштары ам-даа ап кагдынаман болза-да, ол дерилгениң кайгамчык архитектураның дугайын ам безин көрүп болду. Оң кирер кол ээниң кырында туктар фонында Совет Эвилелдиниң сүлдө демдээ болгаш 16 эвилелдешкен республикаларының сүлдө демдектери тургустунган.

Кол павильоннуң мурунда канчаар-даа аажок улуг шөлдү ийи талаларында бүгү эвилелдешкен республикаларының павильоннары болгаш Россия Федерациязының он ийи зона павильоннары тургустунган. Ам оларның чамдызының чанында дерилге ажилдары ам-даа доозулаан. Уран-шевер мастерлер—дашчылар, каастакчылар, силитчилер—павильон бүрүзүңге кайы-бир республиканың национал культуразының хевирин кылбышаан шудурга ажилдап турарлар. Дерилгени каастап кылырына гранит болгаш мрамор, керамика болгаш майолика, шыл болгаш хүлдер, дашты болгаш ышты чоңуп силиттери, мозаика болгаш лепка ажыгалтынып турар.

Павильон бүрүзү бодунуң хузунда будуш-шынарлыг болгаш кайгамчык чараш. Казах ССР-ниң павильон бодунуң шыл куполун (бажы кырында өг дег бөлбүрүк) бедик көдүргөн; оң ханаларында ылгалып

кестүп турар силителер социалисттик көдээ ажил-агыйның чедишкенинниң дугайын чугаалап турар. «Повольжье» павильон болза, кончук улуг бажы, оң муруну чарында ССРЭ-ниң европа кезээниң коммунизминиң улуг тудулары-биле каттай шимелде шилден кылган картанын келген кижилер көөр. Белорус ССР-ниң павильонунуң бирги одуруунуң колонналарын өңүр национал силит даараашкын шыккан; чечектерден кылган чараш скульптуралар веносток ол кайгамчыктыг павильоннуң муруну чарында ийги одуруунуң колонналары каастап шыккан. Шокарлап каастаан хааржак ышкыш чайыналчак кылдыр Украин ССР-ниң павильоннуң көрүкчүгө кестүр, оң дерилгезинде маадырлыг тема—орус болгаш украин улустарының, ССРЭ-ниң бүгү улустарының национал байырлары—Украинаның Россия-биле катташканының 300 чылы бодунуң идерелин тыпкан.

Төп шөлдө ийи фонтан туттунуп турар.

Кол павильоннуң мурунда турар оларның бирээзи «Улустарың наыралы» деп атты эдилээр. Ол архитектор Топуридзе, скульпторлар Чайков, Баженова Генеттен тургустунган чогадыкчы бөлүктүн удуртулганы-биле кылдынып турар. Фонтанның хемчээлин ам безин угаан көрүп болду; оң келир үедеги бассейнинде ажилдап турар дашчылар болгаш бетончулар төпте он алды скульптура хевирлерлиг кылдыр тургустунган национал костюмдерлиг колхозчуларга болаарга аажок бичи ышкыш кылдыр сагындурар. Каян делгелге ажиттынгандар ол фонтан бодунга бүгү-нитиниң кичээниң ийи хаара тудар, оларның кырыне сунгуч олустур-солустур атыгышкынының дээрже бедип үнүшкүңү

көдүрүлүп үнер—ол 12-ден 30 метр бедикче 1.700 суг аттыгышкынынарын үндүр октаар.

Ийги фонтан Украин ССР-ниң павильонунуң чогуунда турар. Ол болза, урал чогаалчы Бажовтуң тоолуңга үлгерип кылдынып турар болгаш «Даш чечекчигеш» деп аттыг болду.

Делгелгениң бүгү девискээринде канчаар-даа аажок ул

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЕВРОПА ЧУРТТАРЫНДА СОЦИАЛИСТИК ТУРГУЗУУШКУНУҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

Улус демократиязының европа чурттарының ажилчы чоннары боттарының коммунисттик болгаш ажилчы партиаларының удуртулгасы-биле чораша, социализм тургузуушкунуң оруунда чайгылыш чок быжы-биле туруп алган. Демократтыг эзу-чурумну быжыглавышаан, олар экономиканы болгаш улустуң материалдыг чаагай байдалын көдүрүп дээш демиселге чаа-чаа тивелгелерин чедип ап турарлар.

Улус демократиязының европа чурттарында үлетпүр хөгжүлдээнин темпизи Барынын Европаның капиталисттик чурттарының үлетпүр бугурулузунун өзүлдээнин темпизин каш катап алып турар.

Улус демократиязының алды европа чурттарында үлетпүр бугурулузунун хемчээли ам үеде лайын мурунунда турган дечелин үш ажыг катап алып турар. Чижээ, 1953 чылда Польша үлетпүр продукциязын дайын мурунундагы, 1938 чылдаазында 3,6 катап көйнү бугуруп үндүргөн. Оң түнелинде Польша Улус Республика үлетпүр хөгжүлдээнин дечелин үш талазы-биле дыка хөй капиталисттик чурттары, оң иштинде Италияны соонда кагаш, Европада бешки черде барган. 1951 чылда-ла Польша хөмүр даш тывыжының талазы-биле Францияны болгаш Бельгияны эртип үч берген, а Чехословакия чоңунуң кижжи бугуруңге кан бугуруп үндүрүшүн талазы-биле Англияны, Францияны болгаш Барынын Германияны алып эрткен.

Улус демократиязының европа чурттарының үлетпүр хөгжүлдээни улам бедип турар. Чүгө чангыс эртен чылдың иштинде үлетпүр бугурулузунун хемчээли 1952 чылда турганын дечээрге Польшада 17,5 хуу, Венгрияда—11,8 хуу, Чехословакияда—10 хуу, Румынияда—14,4 хуу, Болгарияда—12 хуу, Албанияда—22 хуу улгаткан.

Социалисттик тургузуушкунуң чоруп турарының үезинде ол тургузуушкуну баштай планнап турганыннан бешин дыка ажыг күүседир арганы берип турар узуп төттүмөс аргалар болгаш курлавырлар улус демократиязының европа чурттарының экономиказына ажиттыган. Узун хуусаалыг улус ажил-агыйн планнарын элээн хөй чурттар шагдала чедишкенин күүсеткилээн, өскөлери оларны күүседирин чокчулап келген. Болгариянын Улус Республикасы бирги беш чыл планын дөрт чылда күүсеткен болгаш ам үеде ийги беш чылдың планын күүседир дээш чедишкенин демисешип турар. Чехословакия Республика бодунуң бирги беш чыл планын 1953 чылдың төнчүзүнде күүсеткен, оң түнелинде чурттуң үлетпүр бугурулузун дайын мурунунда турган дечелин ийи ажыг катап өскөн. Ам үеде Чехословакияның ажилчы чоннары ийги беш чылдың планын чедишкенин күүседип турар. Польша Улус Республика алды чылдың бешки чылының планын тивелгели-биле боттандырып турар. Бо чылдарның иштинде Польша индустриалдыг социалисттик күрүне болу берген.

Улус ажил-агыйнның планнарын күүседип, социалисттик индустриализацияны политиказын боттандырып турар чорук улус демократиязының европа чурттарының ову-хевирин, оларның экономиказының бугу тургузуун, үлетпүр болгаш көдээ ажил-агыйнның аразында харылаша байдалдарны өскөртип турар. Румынияны, Венгрияны болгаш эң ылангыч Болгарияны биле Албанияны чижектеринден ол кончуг тода көстүп турар. Мырындай чокка чедир-ле жохундагы экономикалык чурттар чораша болза, ам олар индустриалдыг-аграржы чурттар болу берилгезин.

Улус демократиязының үлетпүрүнде социалисттик сектор тергидекич болу берген. Бугу-ле үлетпүр продукцияның барык 99 хире хуузу ам социалисттик үлетпүр берип турар. Болгарияда болгаш Чехословакияда социалисттик сектор бугу үлетпүрү хаара тудуп турар.

Улус демократиязының европа чурттарының индустриалдыг хөгжүлдээни социалисттик метод-биле боттанып турар. Хамыктың мурунунда аар үлетпүр—металлургия, машина тудуу, энергетика онза хөгжүп турар.

Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Польшаның Чаа Гутада кара металлургияны В. И. Ленин аттыг комбинаты тургустунуп турар, ол комбинат чурттуң дайын мурунундагы бугу металлургия үлетпүрүнүң берип турганы ышкаш ол хире металлды эңилдирип үндүрүп апар. Чаа Гутада ангыда Варшава чоогунда бедик шынарлыг каярның улуг заводу тургустунуп турар. Польшада алды чыл планының баштайгы дөрт чылдарының дүргүзүндө металлургиянык дыка хөй эрги бугурулузгеле-

рин чаарткылаан, хөй санныг домна болгаш мартен суугуларын ажилдадып кириген. Оң түнелинде чуртта кан эңилдирери дайын мурунундагы чылдарда 1,4 миллион тонна турганын дечээрге 1953 чылда 3,5 миллион тонна чедир өскөн. Алды чылдың төнчүзүнде 4,6 миллион тонна чедир каңы эңилдирер, ол болза, дайын мурунундагызындан 3,3 катап хөй болгаш 1948 чылдаагызындан ийи катап хөй болуру ол.

Чехословакияда аар үлетпүр, бирги элчегде металлургия болгаш машина тудуу шапканы темпилер-биле хөгжүп турар. Остраво чоогунда чуртта Климент Готвальд аттыг канчаар-даа аажок улуг металлургия комбинатын тудуу чоруп турар, ам ажилдап турар металлургия заводтары элээн алгыдып турар. Алды чаа домналарын, тос мартен суугуларын ажилдадып кириген болгаш эрги бугурулузгелерин чаарткан чорук беш чылдың иштинде шой бугурулузун 69 хуу, каңы—67 хуу улгаттырар арганы берген. 1953 чылда Чехословакияда 4,3 миллион тонна каңы эңилдирген—ол болза, 1937 чылда эңилдирип турганындан ийи катап хөй.

Болгарияны, Румынияны, Венгрияны экономикасында аар үлетпүр улам-на быжыг туруштары чаалап ап турар. В. И. Ленин аттыг ажилгалга кирип турар металлургия заводунга Болгария эртен чылын ада-чурттуң баштайгы каңын эңилдирип үндүрүшүн эгелээн. Венгрияны Сталинварош хоорайында Дунайның И. В. Сталин аттыг металлургия комбинаты тургустунуп турар. Дюшдереде—венг кара металлургиянык төвүнде, ийи домналарны катый алганындан үш катап хөй шойну берип турар чаа, сан талазы-биле үшкү домна тургустунган. Румынияда чурттуң мурунунда турган шой кудар болгаш кан эңилдирер шупту заводтарында каш катап хөй металлды бээр чаа металлургия комбинаты тургустунуп турар.

Улус демократиязының европа чурттарында үлетпүрүң чаа адырлары тывылгылаан болгаш чедишкенин хөгжүп турар. Чижээ, Польшада станок тудуу, трактор тудуу, автомобиль тудуу корабль тудуу чаазы-биле тургустунган. Румынияда нефть тыварына болгаш ону болбаазырадып кылырынга хереглээр нарын дериг-херекселерин бугуруп үндүрүп турар ада-чурттуң машина тудуу тыштып келген, а ол ышкаш тракторлар болгаш комбайнар бар аларган. Чехословакияда беш чылдың дүргүзүндө машина тудуунуң 24 заводтары тургустунган.

Европаның улус-демократтыг күрүнелеринде аар үлетпүрүн хөгжүлдээни чик болгаш аш-чем үлетпүрүн дүрген көдүрүшүн эргежок чугула таарымчалыг байдалдарын тургузуп турар. Улустун хереглел барааннарын бугуруп үндүрүшүн чаа-чаа бугурулузгелери кыр-кырынга ажиттынып, ажилгалда кирип турар. Ындык болза-даа, улус демократиязының элээн чурттарының удуртуп партия болгаш күрүне органнының шиттирлеринде айтып турарын көөрге, чик болгаш аш-чем үлетпүрүнүң хөгжүлдээни чоңуң негелдээнин өзүлдээнин ам-даа чылды каап турар. Оң-биле холбаштыр ам үеде үлетпүр болгаш аш-чем барааннарын бугуруп үндүрүшүн артык дүрген хөгжүдери хандырып турар хемчеглерин амыдыралда боттандырып турар.

Улус демократиязының европа чурттарының көдээ ажил-агыйн элээн чедишкенин чедип алган. Улуг помешик чер-эдилелин узуткааны, миллион-миллион гектар черни тараачын ажилчы чоннарын холунга шилчидип бергени, көдээде эрги, чартык феодалдыг харылаша байдалдарны чок кылганы көдээ ажилчы бугурулузгелерин көдүрүшүн канчаар-даа аажок улуг аргаларын ажиткан. Ол чурттарының тараачын ажилчы чоннарына агрономия болгаш техниктиг улуг дузаламчыларны көргүзүп турар. Улусту күрүнелер тараачынарга үренин тараа, ажилчы мал, көдээ ажил-агыйнны дериг-херекселерин, минералдыг удубренилерин садып алырынга, тудуу кылырынга эңилдирерин чыл бугурулузгелерин үндүрүп берип турар. Ундүрүг болгаш белеткел политиказын көдээ ажил-агыйн продукцияларын бугурулузгелерин тараачынарга чүгө сонуургалды болуп кылды эвес, а харын оларга ол талазы-биле бугу таланык дузаламчызын көргүзөр кылдыр шак ынчаар тургускан.

Улус демократиязының чурттарының коммунисттик болгаш ажилчы партиалары көдээ ажил-агыйн дүрген көдүрүшүнү калбак программа-

зын ажилдап кылган. Чер ажил-агыйнче улуг салышкынарны кирип турар, хөй санныг машиналарны болгаш чемишчилдирерин чорудуп турар. Хуу тараачын ажил-агыйнның болгаш бугурулузгелерин көдүрүшүн бугурулузгелерин көдүрүшүн сорулга-биле күрүнелер күрүнеге дужаар чүүлдер талазы-биле өрелерин үндүр бижигилээш, көдээ ажил-агыйн продукцияларын белеткел алырының өртктерин бедидип турар.

Улус демократиязының европа чурттарының тараачын ажилчы чоннары көдээ ажил-агыйн коллективтик чорударының артык күштүүн боттарының дуржулгасындан, совет колхозчуларының үлгеринден улам-на бүрүдөй көрүп турарлар. Муң-муң муракчы тараачынар — алырлар болгаш ортумактар — ажил-агыйн чорударының коллективтик оруунда шиттирлин-биле туруп алган.

Улус демократиязының элээн хөй европа чурттарының көдээ ажил-агыйнда социалисттик сектор ам бешин быжыг туруштарын элэп турар Болгарияда кооператив болгаш күрүне ажил-агыйлары 1953 чылда тарып шөлдүң 60 ажыг хуузуң эңилеп турар. Чехословакияда көдээ суурларын дөң кезинде бугурулузгелер кооперативтери бар. 1953 чылдың декабрь 31-де республикага 262 муң тараачын өрелерин каттыштырган 6,679 чангыс-аай көдээ ажил-агый кооперативтери тургустунган турган. Польшада күрүне ажил-агыйлары болгаш бугурулузгелер кооперативтери тарып шөлдүң 26 хире хуузуң хаара тудуп турар. Бо чылдың чазынында чуртка 1,5 ажыг миллион черни эңилеп турар 200 муң ажыг тараачынарын каттыштырган 8 муң ажыг бугурулузгелер кооперативтери санатынып турган. Венгриянык көдээинге социалисттик секторга тарып шөлдүң 32 хуузу хамааржып турар.

Көдээ ажил-агыйның дүрген көдүрүлүшкүнү хандырып сорулга-биле улус демократиязының европа чурттарының коммунисттик болгаш ажилчы партиалары көдээ ажил-агый ажилдарын бугу хемчеглер-биле механизастаар дугайында канчаар-даа аажок улуг сагыш салышкынын илередип турар. Польшага 1953 чылда 401 МТС-тер турган. Чурттуң ховуларына 45 муң хире тракторлар ажиллап турган. Чехословакияда 1953 чылда 225 МТС-тер турган, олар көдээ ажил-агый кооперативтеринин бугу хову ажилдарының 44 хуузуң ажилдап кылган. Болгарияда дайын мурунда ковуларын озуқ анлазынар ийикпе, харын-даа хуурек-биле ажилдап кылып турган; 1953 чылда республиканы ховуларына 14.985 тракторлар болгаш 1.700 ажыг комбайнар ажилдап турган.

Улус демократиязының европа чурттарының ажил-агый тургузуушкунунда шылгарангай чедишкенин ажилчы чоннарының материалдыг чаагай байдалын болгаш культурулузгелерин дөңгөйлөп болгаш чайгылыш чок бедидеринге таарымчалыг бугу байдалдарын тургускан. Ол чурттарга улус-демократтыг корум чурумну туруп келгенин баштайгы чылдарында-ла ажил-чокталыр чорук бүрүнү-биле узуткатынган. Ажилчынарын болгаш албан-хаакчыларнык боттуг ажил төлөври, а ол ышкаш тараачын ажилчы чоннарың орулгалары чыл келген турум өзүп турар. Ажилчы чоннарының материалдыг болгаш культурулузгелер-биле национал орулгалык дөртүң үш кезээн үндүрүп берип турар.

Улус демократиязының барык бугу европа чурттарында хандырылганы картотка системазы узуткатынган, массалыг хереглелди барааннарынга өртктер чингелдээнин политиказын чайгылыш чок чорудуп турар. 1953 чылдың дүргүзүндө Польшага, Чехословакияга, Венгрияга, Болгарияга ол чурттарнык чуртакчы чоннарынга дыка ажактыг болган өртктер чингелдээни чоруткулаан. Бо чылдың чазынында Болгарияга чаа сан талазы-биле дөртүк өртктер чингелдээни чоруткан, оң түнелинде чурттакчы чоннар чылда 970 миллион лев (акша) камналганы алырлар. Май 1-ден эгелээш Польшада үрүмкөт садар барааннарга өртктерин эңилчеглик чингелдээни боттандырган: аш-чем барааннарына ортумаа-биле 4-тен 20 хуу чедир, үлетпүр барааннарына—4-тен 40 хуу чедир.

Ажилчы чоннарың чуртталга байдалын экижилер дугайында улус демократиязының европа чурттарында улуг сагыш салышкынын үндүрүп турар. Ажилчынарга болгаш албан-хаакчыларга чаагайжытынган бажынарын тудуп тургузуп турар. Ажилчы чоннарың чүс-чүс өг-бүлелери чаа бажындарже көжүп кири-

лээн. Чижээ, Польшада улус эрге-чаргазының чылдарында 1.300 муң чуртталга өрээлдерин катап тургускан, тудуп кылган болгаш ажилгалда дужаап берген. Силезия дээш ышкаш ыңдыг улуг үлетпүрүг төптерде чүс-чүс ажилчы суурларын тудуп тургузуп турар. Краков чоогунда Чаа Гутаның В. И. Ленин аттыг металлургия комбинатының ажилчынарына чаа улуг социалисттик хоорайын тудуп тургузуп турар. Чехословакияда бирги беш чылдың чылдарында ажилчы чоннар 131 муң чаа квартираларын алган; 46 муң квартираларын ажилчынар болгаш албан-хаакчылар күрүне дузаламчызы-биле боттары туткулап алган.

Социал болгаш культура хемчеглерин улам улуг хемчээл-биле боттандырып турар. 1953 чылда ол сорулгаларга Польшада бүгү бюджеттик чарыгдаларың 25 хуузуң, а Чехословакияда—26 хуузуң үндүрүп чарылган.

Ажилчы чоннарың кадык камгалымын Европаның улус-демократтык чурттарында онза улуг кичээнгейин салып турар. Польшада эмнеге албан черлериниң саны дайын мурунунда үеде турганын дечээрге 11 ажыг катап өскөн. Чехословакияда ам дайчы мурунундагызындан ийи катап хөй эмнеге орунлары болгаш завод амбулаторийлери бар. Чыл бугурулузгелер чүс-чүс муң ажилчы чоннар өрттөн төлөп каан элчеглик шөлөөрлерин курорттарга, санаторийлерге, лыштанылга бажынарынга болгаш туристтик баазаларга барып эрттирип турар.

Социалисттик тургузуушкуну дээш, ажилчы чоннарың материалдыг чаагай байдалын көдүрери дээш демиселинге Европада улус-демократтыг күрүнелер Совет Эвилелиниң калбак дузаламчызына даянып турар. Олар боттарының барааннарының орнуна ийикпе, азы чээлиге СССР-ден боттарының чаа тудууларына хереглээр чаа, бүрүн дериг-херекселерин ап турарлар. Чижээ, чүгө Польша Улус Республикага бешин Совет Эвилели оң 68 чаа улуг үлетпүр бугурулузгелерин хереглээр дериг-херекселерин чорудуп берип турар. Улус демократиязының чурттары СССР-ден боттарының ажилдап турар бугурулузгелерин чүг-этти: демир болгаш марганецтиг руданы, көвөңи болгаш өске-даа хөй чүүлдерин ап турар.

Улус демократиязының европа чурттары совет техниктиг документацияларын, эртемни болгаш техниктиг консультацияларын калбаа-биле ажиллап турар. Ол чурттарың бугурулузгелеринде чугула техниктиг нарын айтирылганы ол-ла черинге шиттирлээринге дузалажып берип турар чүс-чүс совет тускай эртемнилер ажилдап турар. Күш-ажылдык совет аргаларын ол чурттарда улам калбаа-биле ажиллап, непередип турар.

Улус демократиязының чурттарының экономиказының чедишкенин хөгжүрүңге ол ышкаш ук чурттарың боттарының аразында бот-боттарына дузалажылаш, эң ылангыч Кыдат Улус Республика-биле улам өзүп турар харылааны тудары дыка чугула ужу-дузалык болур.

Улус демократиязының европа чурттарында чаа, социалисттик амыдыралдык тургузуушкунунда шылгарангай тивелгелер коммунисттик болгаш ажилчы партиаларың удуртулгасын ала-биле чедип алдынган. СЭКП-ниң байлакшыдыг дуржулганы өренип шигээдиң ап тургаш, ол чурттарың коммунисттик болгаш ажилчы партиалары социалисттик тургузуушкуну чедишкенин удуртуп турар. Ангы дайыннарынга удур тулушушкунуна олар канчалып дадыкан болгаш чангыс-эптик болуп сырып катышкан. Коммунисттик болгаш ажилчы партиалар ажилчы чоннарын пролетар интернационализминин эзу-чурумунга, бодунуң төрзөн чуртунга болгаш улуг Совет Эвилелинге кызыгааржок бердигенин эзу-чурумунга кижиздип турар. Олар ажилчынарын болгаш тараачынарын эвилелин—улус-демократтыг күрүнелерин быжыктың үлдээнин бугу күштер-биле быжыктып турар.

Улус демократтыг тургузуу ажилчы чоннарың канчаар-даа аажок улуг чогаалдык күштерин оттурган, оларны бугурулузгелерин хөгжүрүшүн дөңгөйлөп башкарган, буруннар депшилгеге болгаш чектелдишкениге эргежок чугула бугу байдалдарын тургускан. Улус-демократтыг чурттарың өзүп турар экономиказы улус массаларың амыдыралчы дечелин чайгылыш чок бедидерин хандырып турар.

Я. МАКАРЕНКО.

Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының төлөөлери Венгриядан СССР-де чедип келген

Июнь 4-те Венгрия Улус Республикадан СССР-же Венгриянык Ажилчы чоннар партиязының III съездинде чораша СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү К. Е. Ворошилов,

эштер М. Б. Митин болгаш И. Т. Виноградов составтыг Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының төлөөлери эеп келгенер. (СЭТА).

Ийи командадаларның төлөөлекчилериниң Женевада ужуражышы

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай корр.). Ийи командадаларның төлөөлекчилериниң бирги ужуражышыны июнь 2-де маңаа болган деп чүве билдиргип аларган. Венгриянык Демократтыг Республиказының (ВДР-ниң) Дээди командадаларының төлөөлекчилериниң делегациязын ВДР-ниң национал камгалалынын министриниң оралакчызы, Женева чөвүлел хуралында ВДР-ниң төлөөлериң кежигүнү Та Куанг Бьу баштап турар; француз командадал-

ралы төлөөлекчилерин бригада генералы Дельей баштап турар. Июнь 3-те ийи командадаларнык айтиыткан төлөөлекчилери боттарының ийги хуралына чыгыптар. Ийи командадаларнык Женевада бо ужуражышкыны Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузар дугайында айтиыткы чугаалашкан 9 төлөөлекчилери хуралына май 29-та чедип алдынган дугуржулгада көрдүнгөн.

Эйзенхауэрниң чугаазы

ВАШИНГТОН. Колумбий университетиниң ийи чүс чыл болганы холбаштыр май 31-де Нью-Йоркка болган дүштөк шайлаалга АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр чүве чугаалаан. Эйзенхауэр «коммунисттик айымыл» дугайында бодунуң чачыл болган сөстөрүн катаптап, коммунизмге удур демиселге кыйгырып салып турган. Америк политиканык амыгы улангышкынын «шызыктыгарын оралдаштыраан, президент ол политикада «агрессияны үнү чок» болгаш АКШ «делегейге тергидээшкенин» күзөвей турар аяныг кылдыр бадтыкаан.

Оң-биле кады президент күрүнелериниң атомнуң болгаш водородту чексектерин хереглээринден ойталаарының дугайында совет саналды Каттышкан Штаттар шуут күлээвей турарынын, ынчангаш чугаалажышкынарың чедишкенин болурунга меделерди-биле удурлашып турарының ол фактызын ыт-таваан.

Атомнуң айтирыг талазы-биле АКШ биле СССР-ниң чазактарының аразында чугаалажышкынарга хамаарыштыр Эйзенхауэр ол чугаалажышкынар «бистия (тодугайлаарга АКШ-тың) чедип алыр дээш түнелдеривисти бербээн» деп медел-

Германияны катап каттыштарының дугайында болгаш австри күрүне керээзиниң дугайында айтирыгларны таарымчалыг шиттирлээринче харын Совет Эвилели эң улуг күженишкенин салган турбуже, даштыкы херектер министрлериниң Берлин чөвүлел хуралына ол айтирыглар шиттирлетингенин айтирыскалганын Совет Эвилелинге хаар дээр чаа-даа эвес оралдажышкыны Эйзенхауэрниң чугаазында бар болган. (СЭТА).

Чехословак спортсмен Затопек делегей рекордун кылган

ПАРИЖ. Франс Пресс агентлининиң меделээп турарын эзугар алдыр, «Рэсинг» клубтуң организастааны Брюссельге болган спортчу маргылааның үезинде алдар-сураг-

лыг Чехословак спортсмен Затопек 10 муң метрге 28 минута 54,2 секундта маңааш делегей рекордун тургускан. (СЭТА).

Харысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

ИЖИН-ШӨЙҮНДҮНҮҢ ХАЛДАВЫРЛЫГ ААРЫГЛАРЫ

Ижин-шөйүндүнүң эң-не неперээчел халдавырлыг аарыглары болза: ижин тифи, дизентерия болгаш уругларнык кыжык аарыг болур. Ижин-шөйүндү аарыглары ылангыч ийи хар чедир уругларга дыка айымылды. Халдавырлыг ижин-шөйүндү аарыгларының микробтары болза, кижиниң организмине чүгө аас дамчытыр, хирлиг аш-чемден азы сугдан тытыр. Ижин-шөйүндүнүң халдавырлыг аарыгларының микробтары аарыг кижиниң албаныга, а ижин-тифозтуглар сидикте туруп турар.

Шөйүндү микробтары кире берген ижер суг болза, ижин-шөйүндү аарыгларын непередиптиң өза-ла бир чылдагааны болур. Ижин тифинден болгаш дизентериядан аарып эрткен кижилер эттингениниң сөөлүнде-даа долгандыр туруп турарларга мырындай-ла айымылдыг эвес деп болбас. Чамдык кижилер ижин тифиниң азы дизентериянык микробтарын үр үе иштинде тарадып болур. Бир эвес гигиенаның чурумун сагывас болза, долгандыр турар кижилерге халдавырлы аарыгны белең тарадып болур.

Халдавырлыг ижин-шөйүндү аарыгларын таратпас дээш баш бурунгаар чорудар хемчеглер болза, аарыг кижини дүрген-не эмнеге черинге чытырар болгаш оң чурттап турган оран-бажынынга дезинфекцияны чорудары чугула.

Медицина дузаламчызы чогуур өйүндө көргүстүнгөн турар болза, аарыгнык нарыккашынарының тыптары баш бурунгаар болдурбас. Ынчангаш кузуп, куду олуртуп, азы аарып турган үеде эмчини деп-доруан чалап калдырар херек. Ижин тифин болгаш дизентерияны хирлиг холдарың аары дээр. Ынчангаш хамыктың мурунунда холдарың үргүлчү ары-шевер болдур дээш кичээңгей салыр. Чемнеярының мурунунда болгаш албаннаар-бажынга барганының сөөлүндө холдарыңарны үргүлчү саваң-биле чунар.

Аш-чемниң артымың стол кырынга артырбанар, сээктерин бугу-ле чүүлдер-биле чок кылынар. Чиг суг болгаш хайындарбан суг ишпеген. Ногааларны, каттарны болгаш чимистерин хайындарган суг-биле чуп, арыглааш чидер. Чуртталга бажыңың, кажаа-хереминиң болгаш нити ажилгал чериниң арыг шеверин сагыдар. Ижин тифинге болгаш дизентерияга удур камгалатынарының тарышкынын кылынар.

Ижин тифи-биле болгаш дизентерия-биле демиселдиң чурумун сагывышаан, силер болза, бот-боттарыңарны, уругларыңарны болгаш долгандыр турар кижилерни ол айымылды аарыглардан камгалаар ужурулузгелер.

Тыва областың санитар чырыдышкыны бажыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шотландия кудумчузу, бажык 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харысалгалыг редакторунуң 3—62, харысалгалыг редакторунуң оралакчынының, лэртилгел амырал, культура болгаш амыдырал калдыктериниң—3—88, харысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш транспорт, чагаа калдыктериниң, бугалтарының 4—98, иштинге информация калдыктериниң—3—65.

Культура эргелелиниң типографиясы